

PERSBERICHT

24 maart 2021

MYSTERIEUS GRAF UIT ROMEINS TONGEREN GEEFT GEHEIMEN PRIJS

Voor het eerst in België reconstrueerden specialisten het gelaat van enkele mensen die leefden in de Romeinse tijd.

In 2013 kwam tijdens opgravingen in Tongeren een Romeins grafveld aan het licht dat dateert uit het begin van onze jaartelling. Vooral één graf trok de aandacht van de onderzoekers. Het was de laatste rustplaats van een volwassen man en twee kinderen. Ze werden samen begraven. Uit DNA-onderzoek blijkt dat de kinderen broer en zus zijn, de man is geen familie. De goede bewaarstaat van de schedelresten en de resultaten van het DNA-onderzoek lieten toe om gezichtsreconstructies uit te voeren. Vanaf 1 mei zullen de gezichten te zien zijn in de inkomhal van het Gallo-Romeins Museum.

Het onderzoek naar dit graf kadert in een groter syntheseonderzoek, uitgevoerd door het Vlaams Erfgoed Centrum (VEC) onder leiding van Henk van der Velde. Doel is o.a. te achterhalen wat de herkomst is van de eerste generaties bewoners van Tongeren. Het project geniet steun van de Vlaamse overheid (projectsubsidie archeologisch syntheseonderzoek, toegekend door de Vlaamse minister bevoegd voor onroerend erfgoed). Ook de Universiteit van Harvard (VS) leverde een financiële bijdrage. De eindresultaten zullen in september 2021 bekend zijn.

Burgemeester Patrick Dewael: "Het Gallo-Romeins Museum werkt samen met tal van wetenschappelijke specialisten. Hun doel? Het Romeinse verleden van Tongeren stukje bij beetje blootleggen. Het is een taak van het museum om de complexe inzichten op een toegankelijke manier te presenteren aan het publiek."

Schepen van Cultuur An Christiaens: "Een archeoloog werkt als een detective. Stap voor stap probeert hij het verre verleden te reconstrueren. Dat gebeurt met de meest actuele wetenschappelijke technieken. De bevindingen zijn fascinerend. Het Gallo-Romeins Museum presenteert ze op 8 april in een extra online lezing van Spraakwater."

Onderzoeker Henk van der Velde (Vlaams Erfgoed Centrum): "Tijdens de ontdekking van dit graf - een man en twee kinderen - beleefden we een moment van historische sensatie. Het zette ons aan tot deze studie. Het resultaat ervan is baanbrekend."

Opgavingen aan de Beukenbergweg

In 2013 voerden archeologen van het Nederlandse onderzoeksbureau ADC ArcheoProjecten opgravingen uit aan de Beukenbergweg in Tongeren (België). Ze legden een grafveld bloot uit de Romeinse tijd. In 15 graven troffen ze de skeletresten aan van 17 mensen: 12 volwassenen (waarvan 11 mannen en 1 vrouw) en 5 kinderen (waarvan 1 foetus). Onder andere op basis van ¹⁴C-datering kon dit grafveld gedateerd worden in de eerste decennia van onze tijdrekening, relatief kort na de stichting van Tongeren rond 10 v.Chr.

Een mysterieus graf: slachtoffers van een misdrijf, een samengesteld gezin?

Het opvallendste graf was dat van een man van 40 à 50 jaar met twee kinderen: een meisje van ongeveer 3 jaar en een jongen van rond de 6 jaar. De man en de jongen lagen begraven op hun buik, het meisje op haar zij. Een opmerkelijk detail: het meisje had haar armen om de benen van de volwassen man geklemd. We mogen ervan uitgaan dat de man en de twee kinderen tegelijkertijd om het leven kwamen en werden begraven. Over de exacte omstandigheden van hun dood tasten de onderzoekers in het duister. Is er sprake van een misdrijf? Werd het meisje geduwd en sloeg ze angstig haar armen om de benen van de man, waarna de kuil werd dichtgemaakt? Toch zijn van een klap of steek op de skeletresten geen sporen aangetroffen. Best mogelijk dat het niet om een misdrijf ging en dat deze mensen een natuurlijke dood stierven. Wilden de nabestaanden een liefdevol tafereel creëren?

Aanvankelijk gingen de onderzoekers ervan uit dat het om een graf ging van een vader met zijn kinderen. Uit DNA-onderzoek blijkt echter dat er geen biologische verwantschap bestaat tussen de man en de kinderen. Zij zijn met andere woorden geen familie van elkaar. De jongen en het meisje zijn wel nauw verwant: het zijn broer en zus. Mogelijk is hier sprake van een samengesteld gezin, en was de man dus de stiefvader.

Geboren en getogen in Atuatuca Tungrorum

Aan de hand van de resultaten van het DNA-onderzoek kon niet alleen de biologische verwantschap maar ook de genetische herkomst van de drie bepaald worden. De DNA-profielen wijzen op een herkomst uit wat vandaag Noord-Frankrijk of België is. Dat geeft dus aan dat deze mensen (of hun voorouders) uit de regio kwamen. Aanvullend bestudeerden de onderzoekers ook de verhouding van strontiumisotopen in de kiezen. Dat is een techniek die helpt om te achterhalen wat mensen in hun eerste levensjaren aten. Hieruit kan worden afgeleid waar ze zijn geboren en opgroeiden. Wat bleek? Zowel de man als de twee kinderen zagen het levenslicht in de omgeving van Tongeren.

Het DNA-onderzoek gaf ook de kleur van de ogen, de huid en het haar prijs. In het geval van de volwassen man: blauwe ogen, blond haar en een bleke tot lichtbruine huidskleur. Wat de jongen betreft: bruine ogen, bruin tot blond haar en een lichtbruine, mediterrane huidskleur. Het meisje had donkerbruin tot zwart haar, bruine ogen en een lichte huid (lichter dan haar broertje).

Verbluffende gezichtsreconstructies

De conserveringsgraad en compleetheid van de schedels zijn uitzonderlijk, net zoals de resultaten van het DNA-onderzoek. De lichamelijke resten behoren tot één graf. Dat alles deed de onderzoekers besluiten een gezichtsreconstructie uit te voeren op de schedels,

zowel van de volwassen man als de jongen. Dit gebeurde door fysisch antropoloog en archeoloog Maja d'Hollosy (Universiteit van Amsterdam). Bij het meisje was een gezichtsreconstructie niet (meer) mogelijk. Daarom werd op basis van de beschikbare resten en de biologisch verwantschap met de jongen een (hypothetische) reconstructietekening gemaakt.

Bij het maken van gezichtsreconstructies wordt uitgegaan van het principe dat elk gelaat specifiek is. Het complexe spier- en zenuwstelsel wordt opgehangen aan de structuur van de schedel. Het geeft niet alleen steun maar bepaalt ook de vorm van het gelaat. Doorheen de eeuwen verrichtten anatomen onderzoek naar de relatie tussen de schedel en de zachte weefsels eromheen. Op basis daarvan stelden ze tabellen op die bij gezichtsreconstructies als referentie worden gebruikt.

Om de gezichten te reconstrueren maakten de specialisten eerst een 3D-print van de schedels. Vervolgens gaven ze daarop de weefseldiktes aan. Hiervoor gebruikten ze pinnetjes met de juiste lengte. Die brachten ze op verschillende plaatsen op de schedels aan. Daarna plaatsten ze de aangezichtsspieren, de huid en de vetlaag in klei. Van die 'basisgezichten' werden kopieën in siliconenrubber gemaakt. Die werden gepersonaliseerd op basis van de resultaten van het DNA-onderzoek (huidskleur, haarkleur, kleur ogen,...). Tot slot volgden nog enkele details die worden afgeleid uit de historische context, maar in zekere zin hypothetisch zijn. Zo kreeg de man heel wat rimpels, omdat de onderzoekers ervan uitgaan dat hij een bestaan leidde dat zich in grote mate buitenshuis afspeelde.

Onderzoek naar de herkomst van eerste Tongenaren

De analyses van het graf met de man en de kinderen aan de Beukenbergweg kaderen in een breder (synthese)onderzoek door het Vlaams Erfgoed Centrum (VEC). Dat kon daarvoor een beroep doen op subsidies van het Agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid ('Projectsubsidie archeologisch syntheseonderzoek' die sinds 2018 jaarlijks uitgereikt worden door de bevoegde minister na een oproep en evaluatie van de projectvoorstellen). Opzet van het onderzoek was het inventariseren van de opgravingen met skeletresten in Romeins Tongeren, het fysieke onderzoek van de skeletresten, het bemonsteren daarvan voor ¹⁴C-datering, DNA-analyse en isotopenonderzoek, het verbeelden van de resultaten aan de hand van gezichtsreconstructies, het maken van een publiekpublicatie en het schrijven van twee internationale wetenschappelijke artikels.

Hoewel niet alle skeletten voldoende geschikt bleken voor onderzoek werden er 38 geselecteerd voor DNA-analyse en 30 voor onderzoek naar isotopen. Daartoe behoren ook alle skeletten uit de opgravingen aan de Beukenbergweg, waaronder die uit het graf van de man en de twee kinderen.

De dateringen van de Tongerse skeletten lopen uiteen van rond het begin van de jaartelling tot in de 4de eeuw n.Chr. Dat maakt dat elke periode van Romeins Tongeren vertegenwoordigd is. Hoewel dit aantal nog steeds een kleine steekproef betreft, biedt het wel mogelijkheden om gericht onderzoek te doen naar de herkomst van de vroegste bewoners van Tongeren en de wijze waarop de bevolking zich verder ontwikkeld heeft. Het is één van de grootste studies die op dit gebied werden uitgevoerd m.b.t. de bevolking in het toenmalige Romeinse rijk. De (eerste) resultaten bevestigen trouwens het beeld dat de meerderheid van de vroege bewoners van Tongeren uit de regio afkomstig was, net zoals de man en de twee kinderen.

In september moet het volledige syntheseonderzoek zijn afgerond. Dan maken de onderzoekers de (definitieve) resultaten bekend.

Onderzoeker Henk van der Velde presenteert de partiële resultaten van het onderzoek in een online lezing van 'Sprakwater' in het Gallo-Romeins Museum op donderdag 8 april. Inschrijven kan online: www.galloromeinsmuseum.be. Deelname is gratis.

Aan dit onderzoek werkten mee: Henk van der Velde (Vlaams Erfgoed Centrum), Anouk Veldman (Huis van Hilde), Lisette Kootker (Vrije Universiteit Amsterdam), Eveline Altena (Leids Universitair Medisch Centrum), David Reich (Harvard University), Maja d'Hollosy (Universiteit van Amsterdam/Skullpting), April Pijpelink (CRINA Fysische Antropologie).

Meer info: www.galloromeinsmuseum.be

Contact

Gallo-Romeins Museum

Patrick Mathei – medewerker communicatie

+32 12 67 03 55 / +32 496 69 06 76, patrick.mathei@stadttongeren.be

GALLO-ROMEINS MUSEUM - Kielenstraat 15 – B-3700 Tongeren

www.galloromeinsmuseum.be

